

ПРИНЦИПИ РІВНОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

Одним з найважливіших аспектів глобалізації є розширення та інтенсифікація міжнародних економічних зв'язків між країнами. За цих умов виникають закономірні питання міжнародно-правового регулювання економічних відносин між індустріально розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою.

Міжнародне співробітництво у всіх сферах міжнародних відносин формується на принципі співробітництва, принципі суверенної рівності держав та принципі недискримінації, що складають цілісний комплекс норм міжнародного права, метою якого є забезпечення справедливості та рівності між країнами, не зважаючи на відмінності в їх економічному розвитку, географічному положенні, соціальному устрою тощо. На нашу думку поєднання цих категорій є ключовими для врегулювання міжнародних відносин між країнами з різним рівнем економічного й соціального розвитку та різними суспільними системами цінностей.

Поняття суверенної рівності держав закріплено у Декларації про принципи міжнародного права ООН 1970 р. Відповідно до принципу суверенної рівності держав всі держави мають однакові права і обов'язки і є рівноправними членами міжнародного співтовариства, незалежно від відмінностей економічного, соціального, політичного або іншого характеру. Зокрема, поняття «суверенна рівність» включає наступні елементи: а) держави юридично рівні; б) кожна держава користується правами, властивими повному суверенітету; в) кожна держава зобов'язана поважати правосуб'єктність інших держав; г) територіальна цілісність і політична незалежність держави недоторканні; д) кожна держава має право вільно вибирати і розвивати свої політичні, соціальні, економічні та культурні системи; е) кожна держава зобов'язана виконувати цілком і сумлінно свої міжнародні зобов'язання і жити у світі з іншими державами. [1]

Категорія справедливості у міжнародному праві має більш соціально-політичне звучання ніж правове. Питання рівності та справедливості у суспільних відносинах та розв'язання проблеми дискримінації розглядалися провідними філософами не одне століття. Ідеї рівності у суспільстві вплинули на формування утопічного соціалізму і комунізму та були розвинуті прихильниками цих філософських течій. Зокрема, такі видатні філософи Т.Кампанела, Т.Мор, А. Сен-Сімон, Ф.Фур'є, К.Маркс, Ф.Енгельс обґрунтовуючи соціально-економічні моделі розвитку суспільства, розглядали категорії рівності та справедливості як фундаментальні.

У ХХ столітті до питання соціальної справедливості ставились як до ключової категорії теорії розвитку суспільства. У роботах політичних філософів другої половини ХХ століття, таких як Д. Роулз, Р. Дворкін, Н. Фрейзер, Т. Нагель, значну увагу приділяється розробці сучасної теорії справедливості.

У праці Дж. Роулза «Теорія справедливості» 1971 року автором запропоновано сучасну модель соціальної рівності на основі рівних можливостей. Теорія справедливості, запропонована Дж. Роулзом, розглядає поняття «справедливість» як елемент системи відносин між суспільством та індивідуумом. Концепція Дж. Роулза передбачає, що всі первинні суспільні блага, зокрема, свобода, потенційні можливості, доходи, багатства, право на гідність мають бути розподілені порівну, за винятком ситуації, коли нерівний розподіл суспільних благ відбувається на користь найменш успішної частини суспільства. [5]

Американський філософ, представник сучасної політичної філософії Томас Нагель звернув увагу на дисонанс у міжнародних відносинах між країнами з різним рівнем економічного розвитку. Питання соціальної нерівності у роботах Т. Нагеля розглядаються не лише як окремий фактор соціального розвитку окремо взятої країни, а як категорія міжнародних відносин з країнами, що мають різний рівень економічного та соціального розвитку. Т. Нагель зауважує, що «у більшій частині населення нашої планети немає ніяких шансів зрівнятися в економічному відношенні навіть з найбіднішими верствами населення в Європі, Японії та США. ... У світовому масштабі ця проблема (проблема дискримінації, *прим. автора*) значно ускладнюється - як в силу досить значної нерівності між країнами, так і в силу неясності того, які заходи для виправлення становища тут можливі при відсутності світового уряду, яке повсюдно збирало б податки і стежило б за їх ефективним використанням». [4]

Українські вчені М.Кравчук та Н.Кравцова, що досліджують наукові доробки американського філософа і політолога Дж. Роулза, вказують на вплив його ідей на творчість іншого відомого політичного філософа – Рональда Дворкіна. На думку цих вчених саме робота Дж. Роулза «Теорія справедливості» 1971 року визначила напрямок розвитку ліберального вектору політичної думки на десятиліття вперед, а спроба вирішити проблеми в рамках цієї теорії послужили для Р. Дворкіна основою для побудови Дж. Роулзом власного вчення про справедливість. [3]

У низці робіт Рональда Дворкіна питання ліберальної рівності розкриваються як суспільне явище, що визначає майбутнє міжнародного права. За загальним визнанням Р. Дворкін є розробником сучасної концепції ліберальної рівності, що базується на принципі рівної відповідальності всіх людей за розвиток суспільства та відповідальності кожного індивідуума за особисте процвітання у суспільстві. Ідеї Р. Дворкіна співзвучні концепції сталого розвитку, запропонованій ООН у 80-х роках ХХ століття в якості сучасної моделі міжнародного розвитку. У цілому його праці заклали основи сучасного розуміння таких понять справедливість та рівність, при цьому основою дійсної рівності Р. Дворкін вбачає доступ індивідуума до ресурсів у

якості матеріальних та нематеріальних можливостей для реалізації його потенціалу у суспільному житті.

Українська дослідниця Н. Дрьоміна-Волок досліджувала категорії рівність та справедливість у контексті явища дискримінації у міжнародному праві. На її думку поняття дискримінації можна трактувати як «несправедливу нерівність» [2, с.56] Розглядаючи принцип справедливості, Н. Дрьоміна-Волок зазначала, що «принцип справедливості у правовому регулюванні виявляється в еквівалентності, пропорційності та рівності правового регулювання, порушення якого має форму дискримінації». [2, с.56]

На нашу думку поняття дискримінація невід’ємна протилежність справедливості. Змістом дискримінації у міжнародному економічному праві є запровадження відмінностей у врегулюванні відносин між суб’єктами міжнародного економічного права на користь індустріально розвинених країн, що погіршує становище менш розвинутих суб’єктів міжнародних відносин та обтяжують останніх додатковими зобов’язаннями. При цьому слід враховувати, що дискримінація також може виникати за однакових умов реалізації їх прав, проте ці суб’єкти можуть знаходитись в різних ситуаціях та мають відмінні умови свого соціального та економічного розвитку.

Отже, проблеми рівності та справедливості мають спільну суспільну природу, що проявляються у міжнародних відносинах між країнами з різним рівнем економічного та соціального розвитку та знаходять своє відображення у міжнародному праві. Теорія справедливості, розроблена провідними філософами другої половини ХХ століття, вплинула на формування міжнародного права розвитку, міжнародного економічного права, міжнародного права навколишнього середовища тощо. Найбільш яскраво такий вплив проявляється у наданні міжнародної допомоги країнам, що потребують такої допомоги в наслідок особливостей їх соціального та економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (Принята резолюцией 2625 (XXV) Генеральной Ассамблеи ООН от 24 октября 1970 года). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text

2. Дрьоміна-Волок Н.В. Імперативізація міжнародного права і становлення концепції расової дискримінації як *jus cogens delict*: монографія/ Н.В. Дрьоміна-Волок. Одеса: Юридична література, 2014. -392 с.

3. Кравчук М., Кравцова Н. Політичні та правові ідеї Рональда Дворкіна – загальноцивілізаційний стандарт правового життя. *Актуальні проблеми правознавства*, [S.l.], п. 3, р. 5-11, oct. 2019. ISSN 2664-5718. Доступно за адресою: URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/744/734>>. Дата доступу: 07 oct. 20

4. Нагель Т. Что все это значит? Очень краткое введение в философию. Пер. с англ. А. Толстова. – М.: Идея-Пресс, 2001. – 84 с. URL: https://scepstis.net/library/id_1730.html

5. Rawls, John. A Theory of Justice, 1971. Джон Роулз: Теория справедливости. Перевод на русский язык: В. В. Целищев при участии А. А. Шевченко и В. Н. Карповича. Научный редактор: В. В. Целищев. — Новосибирск, 1995. // Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. — 21.07.2012. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/6642/6644>

Відомості про автора:

Братко Ірина, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедра міжнародних відносин та міжнародного права, Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна).

Bratko Iryna, Candidate of Legal Science, Docent, Docent of the Chair of International relations and International Law, Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine).

THE PRINCIPLE OF EQUALITY AND JUSTICE IN INTERNATIONAL LAW: ECONOMIC DIMENSION

Марина Анісімова

Університет державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Україна

anis-m@ukr.net

ПАНДЕМІЯ COVID-19 І ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗАРОБІТЧАН: ТІЛЬКИ НЕГАТИВ ЧИ ЗИСКИ ТЕЖ ІСНУЮТЬ?

Пандемія COVID-19, в умовах якої людство живе вже майже рік, суттєво відкоригувала не лише особисті життєві плани більшості населення нашої планети, але й поставила перед політичною елітою складне завдання – знайти адекватну відповідь на новий досить жорсткий виклик часу. До того ж вирішити його слід якнайшвидше, з огляду на ціну, яку людство вимушено щодня сплачувати за розповсюдження нового вірусу. І сфера (площина), де здійснюється пошук варіантів його розв'язання, стосується не тільки розробки вакцини і не обмежується лише медициною. Сьогодні вже цілком очевидно, що пандемія COVID-19 стала ще однією глобальною проблемою, яка позначилася на економічних показниках розвитку країн, спричинивши найсильнішу рецесію з часів Другої світової війни, а також соціальному, культурному та інших аспектах життя, включаючи і міграційні процеси.

Для України, що перебуває у вирії регіональних міграційних подій одночасно у трьох ролях: як держава-перебування мігрантів, як транзитна держава для міграційних потоків з Південно-Східної Азії до Західної Європи і як власно держава-постачальник трудових мігрантів для країн ЄС, (причому остання зі згаданих, фактично є вирішальною¹, цей фактор спричинив додаткові

¹ Це підтверджується чи не найбільшою серед країн Східної Європи кількістю українських заробітчан, чії статки від праці за кордоном перетворилися останнім часом на стабільний чинник поповнення державного бюджету, сягнувши за різними оцінками від 7,8% до 10% її валового національного доходу. Детальніше див.: Трудові мігранти перерахували в Україну в 2019 році рекордну суму валюти – дані НБУ URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zarobitchany-rekord-za-perekazom-groshej/30519287.html>; Emerging Europe braces for sharp drop in remittances from foreign workers URL: <https://emerging-europe.com/news/emerging-europe-braces-for-sharp-drop-in-remittances-from-foreign-workers/>